

SARIMAZI YIRTICI KUŞ GÖÇÜ SAYIMI 2019 TÜRKİYE

TEKNİK RAPOR

Küçük Akbaba Koruma Projesi D1 Faaliyeti (LIFE16 NAT/BG/000874)

HAZIRLAYAN

Doğa Derneği (Doğa) / BirdLifeTurkey

YAZARLAR:

Şafak Arslan, İtri Levent Erkol, Nurdan Kan, Serdar Özuslu, Kemal Kolçak ve Can Yeniyurt
Doğa Derneği (Doğa) / BirdLifeTurkey, Orhanlı Mahallesi 7102 sokak No:1 Seferihisar, İzmir,
Türkiye

KAYNAK GÖSTERME:

Arslan, Ş., Erkol, I. L., Kan, N., Özuslu, S., Kolçak, K. ve Yeniyurt, C. (2019). Sarıamazı Yırtıcı Kuş
Göçü Sayımı 2019 Türkiye. Teknik Rapor Küçük Akbaba Koruma Projesi D1 Faaliyeti (LIFE16
NAT/BG/000874). 13 syf.

PROJE HAKKINDA:

Sarıamazı Yırtıcı Kuş Göçü Sayımı 2019 Türkiye raporu, Avrupa Komisyonu desteği ile Küçük
Akbaba Koruma Projesi (LIFE16 NAT/BG/000874) D1 faaliyeti kapsamında hazırlanmıştır.

TEŞEKKÜRLER:

Sarıamazı Yırtıcı Kuş Göçü Sayımı, Adana'da haftada yedi gün boyunca her gün sekiz saat boyunca
doğrudan sıcak güneş ışığı altında uzun hazırlıklar gerektiren ve zorlu koşullarda devam eden
bir saha çalışmasıdır. Bu çalışma, Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen Küçük Akbaba
Yeni Life Projesi ve proje koordinatörü Stoyan Nikalov (BSPB, BirdLife Bulgaristan) ve ayrıca
önceki çalışmalarıyla araştırmaya ışık tutan Steffen Oppel (RSPB, BirdLife İngiltere) sayesinde
mümkün oldu. Yırtıcı kuşları tanımlama ve gönüllülere sabırla sayımı öğretmeye gönüllü olan
uzmanlar, BSPB ekibinden Irina Mateava, Dobromir Dobrev, Vladimir Dobrev, Anton Stamenov
ve RSPB ekibinden David Wood ile sayımda büyük gayret sarf eden gönüllülerimiz, Ben Jobson,
Fulya Kaya, Işın Yılmaz, Martin Kemler, Ole Friss Larsen, Pınar Gayretli, Regina Riegler, Sarah
Dalrymple, Semih Özen, Serkan Başar ve Tuğba Aydın'a teşekkür ederiz. Ayrıca araştırma
koşullarımızı daha iyi hale getirmek için elinden geleni yapan Ceyhan Belediye Başkanı ve
Ceyhan Belediyesi çalışanlarına, ayrıca ulaşım, gıda ve ihtiyacımız olan her şey için bize her
zaman yardımcı olan Çevikbaş ailesine teşekkür ediyoruz. Sarıamazı Muhtarı ve Ceyhan Otel'e
teşekkür ediyor, Ceyhan'da isimlerini sayamayacağımız yöre halkının desteğini her zaman
hissediyoruz. Son olarak, araştırmanın ulusal ölçekte yaygınlaştırılması için bir basın gezisi ile
bizi destekleyen Vaillant Grup'a çok teşekkürler.

İçindekiler

1. Giriş.....	4
2. Yöntem	6
3. Bulgular.....	9
4. Değerlendirme ve Öneri	12
5. Kaynak	13

1. Giriş

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla göçmen kuşlar için önemli bir göç rotasıdır. Özellikle süzülerek göç eden türler açısından, Afrika-Avrupa ve Afrika-Asya doğrultusunda küresel öneme sahiptir. Bazı türler Türkiye üzerinden geçerek üreme alanlarına ulaşırken, bazıları ise kışlamak için Türkiye'ye göç ederler. Süzülerek göç eden bireyler, karalar üzerinde oluşan ve termal olarak adlandırılan sıcak hava akımları aracılığıyla uzun mesafeleri minimum enerji harcayarak kat ederler. Bu nedenle kara parçalarını takip etmek ve gündüz göç etmek zorundadırlar.

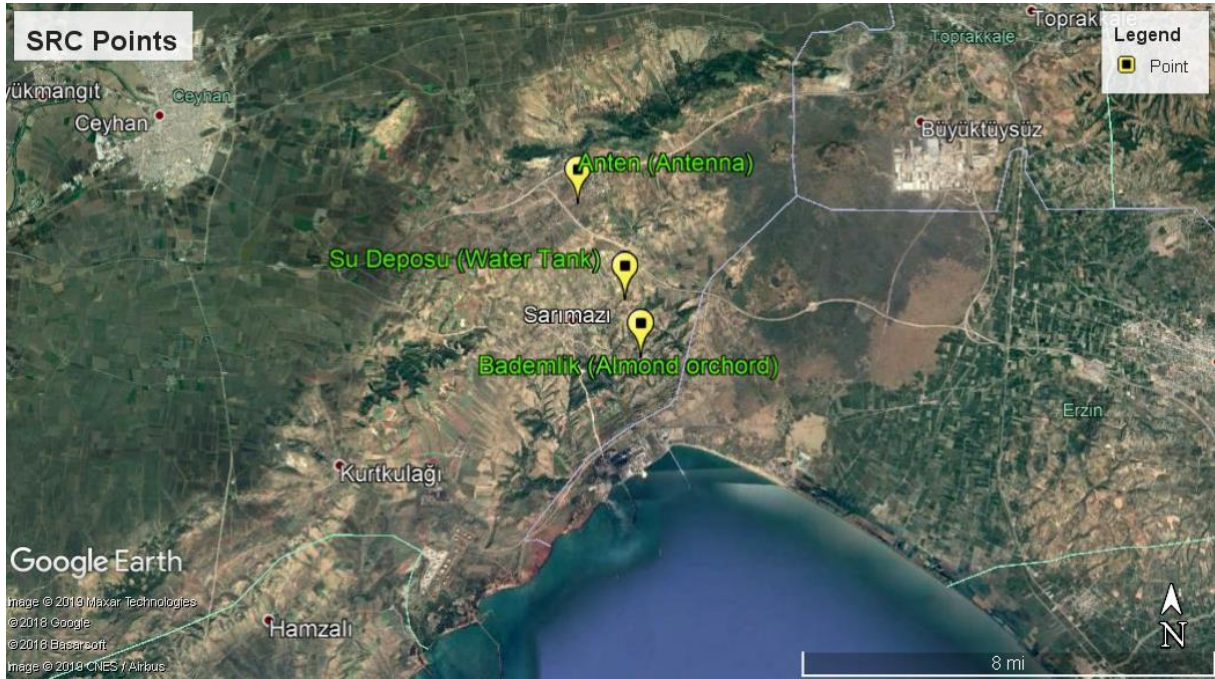
Hatay, kışı Afrika'da geçiren türler için Türkiye'ye giriş kapısı niteliğindedir. Özellikle bölgenin Akdeniz kıyısı boyunca uzanan dağ silsilesi, süzülerek göç eden kuşlar için bir darboğaz oluşturmaktadır. Her yıl milyonlarca yırtıcı kuş, leylek ve diğerleri bu rota üzerinden Anadolu coğrafyasına giriş yapmaktadır. Kafkasya'ya yönelen bireyler Doğu Anadolu coğrafyasını geçip doğu sınırlarına ulaşırken, Avrupa yolculuğundaki bireyler ise İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kullanarak Trakya'ya ulaşırlar. Üreme alanlarına varıp yavrularını büyüten türlerin birçoğu, sonbaharda aynı rota üzerinden kışlama alanlarına dönerler.

Kuşların toplu olarak görüldüğü darboğazlarda sayım yapılması, süzülerek göç eden göçmen kuşların popülasyonunu belirlemek için uygulanan en belirgin yöntemlerden birini oluşturmaktadır. Bu sebeple süzülerek göç eden kuşların geçtiği dar boğazlar büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, aynı zamanda önemli darboğazları bünyesinde bulundurur. Göç dönemlerinde Türkiye üzerinden yüz binlerce kuş geçmektedir. İstanbul, bu kuşların göç döneminde yoğun olarak geçtiği darboğazlardan birisi olarak bilinmektedir. Ancak tek başına İstanbul yeterli olmamaktadır. Bunun sebebi, İstanbul'dan Doğu Avrupa ve Balkanlar'dan gelen göçmen kuşların gözlemlenebilirken Orta ve Batı Türkiye'nin göçmen kuşlarının gözlemlenememesidir. Bunun önüne geçebilmek ve daha kapsamlı sayım sonuçları elde edebilmek için [Oppel S. ve ark. \(2014\)](#) 2013 yılında Türkiye'nin güneyinde çalışmalar yürütmüştür. Yapılan çalışmalar doğrultusunda, sonbahar göç döneminde kuşların yoğun olarak kullandıkları 13 nokta belirlenmiştir. Bu noktalar arasında, hem kuşların birden fazla kez sayılmaması hem de gözlemci azlığından dolayı en uygun üç noktada sayım yapılmasına karar verilmiştir. Bu üç nokta, Adana'nın Ceyhan iline bağlı Sarımazı ve Selimiye mahallelerinde bulunmaktadır (Harita 1-2).

Harita 1. Türkiye haritası üzerinde Sarımazi'nin yeri

Harita 2. Sarımazi Yırtıcı Kuş Sayımı gözlem noktaları

Çalışmanın amacı süzülerek göç eden kuşların popülasyonu belirlenmesinin yanında nesli küresel ölçekte tehlikede (EN) olan küçük akbaba *Neophron percnopterus* nüfusunun belirlenmesi ve göç esnasında karşılaştığı tehditlerin ortaya konulmasıdır. Sayımlar bugüne kadar; 2014, 2018 ve 2019 yıllarında yapılmıştır. 2018 yılından itibaren bu sayımlar Doğa Derneği'nin de ortağı olduğu AB LIFE programı kapsamında yürütülen Küçük Akbaba koruma projesi kapsamında

yapılmaktadır. Sarımsazı Yırtıcı Kuş Göçü Sayımı her yıl düzenli olarak yapılarak bu önemli darboğazdan geçen türlerin nüfusundaki dalgalanmaların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda bu sayım çalışması, bu konularda kendilerini geliştirmek isteyen uzmanların yetişmesi için önemli bir olanak sağlamaktadır.

2. Yöntem

2019 yılı içerisinde düzenlenen Sarımsazı Yırtıcı Kuş Göçü sayımı; 30 Ağustos – 30 Eylül 2019 tarihleri arasında 24 uzman ve gönüllü ile belirlenen üç noktada (Anten, Su Deposu ve Bademlik) yapılmıştır. Her sayım noktasında en az bir teleskop ve her gözlemcide dürbün olacak şekilde optik malzemeler belirlenmiştir. Sayım saat 09.00-17.00 aralığında her gün yapılmıştır. Sayım verilerinin girişi için Trektellen adlı akıllı telefon uygulaması kullanılmıştır. Veri girişleri her saat başında rüzgâr, sıcaklık, görünürlük ve bulutluluk ölçümüyle başlatılarak gün boyunca saatlik veri girişleriyle yapılmıştır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Saatlik ölçüm yapan gözlemci

Yoğun göç sırasında gözlemcinin çalışmasını kolaylaştırmak için sayım çizelgeleri de hazır bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Gözlemlenen her kuş en kısa süre içerisinde uygulama aracılığıyla kaydedilmektedir. Anten ve su deposu noktalarında en az iki, bademlikte en az üç gözlemci olacak şekilde gözlemciler ayarlanmıştır. Gözlemciler, görülen kuşların birden çok kez sayılmaması için birbirleriyle iletişim kurmaktadır. İletişim aracı olarak ise akıllı telefon ve telsizlerin kullanılması hedeflenmiştir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 2. Göçün yoğun olduğu dönemde kayıtları sayım çizelgesine giren gözlemci

Fotoğraf 3. Diğer gözlem noktaları ile iletişim halinde olan gözlemci

Gözlem Noktaları

- Anten Noktası

Noktaların en kuzeyinde, Selimiye ve Dokuztekne mahallelerinin arasında bulunmaktadır.

Fotoğraf 4. Anten Noktası

- Su Deposu Noktası

3 noktanın ortasındaki noktadır. Diğer 2 noktaya da hakimdir.

Fotoğraf 5. Su Deposu Noktası

- **Bademlik Noktası**

Bademlik, noktaların en güneyindeki ve en fazla kuşun geçtiği noktadır.

Fotoğraf 6. Bademlik Noktası

3. Bulgular

2013 yılında belirlenen sayım noktalarında ilk sayım 2014 yılında yapılmış, 2018 yılında düzenli sayım çalışmalarına başlanmıştır. 2018 yılında toplam 106.731 yırtıcı kuş sayılırken, 2019 yılında 118.124 yırtıcı kuş sayılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Sarımsazı Yırtıcı Göçü Sayımı				
Tür (Türkçe)	Tür (Latince)	Tür (İngilizce)	Sayı (2018)	Sayı (2019)
Küçük Orman Kartalı	<i>Clanga pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	37034	45562
Arı Şahini	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey Buzzard	26863	18667
Yaz Atmacası	<i>Accipiter brevipes</i>	Levant Sparrowhawk	23369	30157
Yılan Kartalı	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed Snake Eagle	10853	13121
Şahin	<i>Buteo buteo</i>	Common Buzzard	2850	4477
Küçük Kartal	<i>Hieraaetus pennatus</i>	Booted Eagle	2199	2315
Kara Çaylak	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	1948	1739
Küçük Akbaba	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian Vulture	813	903
Atmaca	<i>Accipiter nisus</i>	Eurasian Sparrowhawk	326	167
Saz Delicesi	<i>Circus aeruginosus</i>	Western Marsh Harrier	170	255

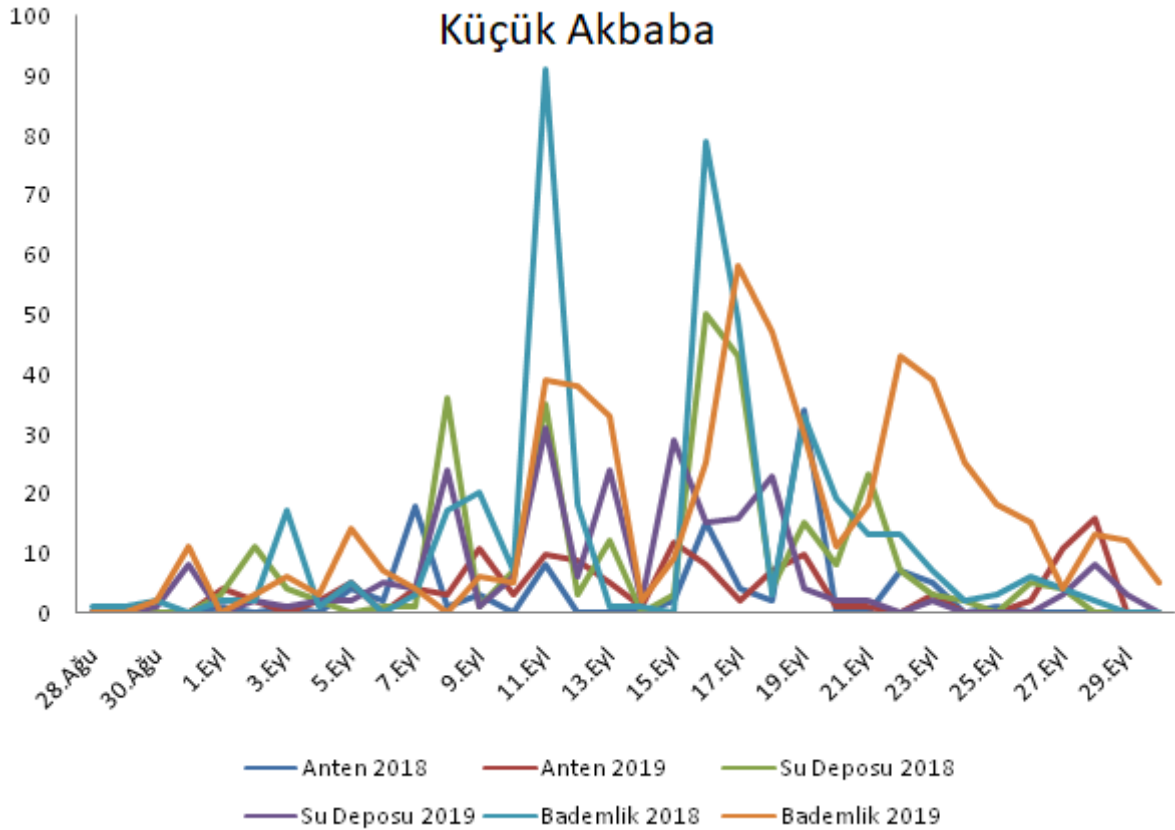
Kızıl Şahin	<i>Buteo rufinus</i>	Long-Legged Buzzard	48	49
Çayır Delicesi	<i>Circus pygargus</i>	Montagu's Harrier	39	11
Delice Doğan	<i>Falco subbuteo</i>	Eurosian Hobby	34	39
Bozkır Delicesi	<i>Circus macrourus</i>	Pallid Harrier	11	2
Gök Doğan	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine Falcon	10	21
Ada Doğanı	<i>Falco eleonora</i>	Eleonora's Falcon	7	7
Kızıl Çaylak	<i>Milvus milvus</i>	Red Kite	6	5
Gökçe Delice	<i>Circus cyaneus</i>	Hen Harrier	5	9
Kerkenez	<i>Falco tinnunculus</i>	Common Kestrel	5	33
Balık Kartalı	<i>Pandion haliaetus</i>	Western Osprey	3	9
Çakır	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern Goshawk	3	5
Bozkır Kartalı	<i>Aquila nipalensis</i>	Steppe Eagle	2	15
Şah Kartal	<i>Aquila heliaca</i>	Eastern Imperial Eagle	2	8
Küçük Kerkenez	<i>Falco naumanni</i>	Lesser Kestrel	2	0
Ala Doğan	<i>Falco vespertinus</i>	Red-footed Falcon	2	0
Büyük Orman Kartalı	<i>Clanga clanga</i>	Greater Spotted Eagle	1	3
Ak Çaylak	<i>Elanus caeruleus</i>	Black-winged Kite	0	1
Ulu Doğan	<i>Falco cherrug</i>	Saker Falcon	0	2
Boz Doğan	<i>Falco columbarius</i>	Merlin	1	1
Diğer veya bilinmeyen		Other or Unknown	125	541
Toplam			106.731	118.124

2018 ve 2019 yılında en çok gözlemlenen türler, küçük orman kartalı, arı şahini, yaz atmacası ve yılan kartalı olmuştur. Ancak 2019 yılında gözlemlenen arı şahini sayısı 2018 yılına göre oldukça az sayıdadır. 1 Eylül tarihine kadar geçen arı şahini grupları gözlemlenememiştir. Diğer 3 tür, 2019 yılında 2018 yılına göre daha çok gözlemlenmiştir (Grafik 1).

Grafik 1. 2018 ve 2019 yıllarında en çok gözlemlenen türler ve sayıları

Sarımsazı'da yapılan yırtıcı kuş göçü sayımında, nesli küresel ölçekte tehlikede (EN) olan küçük akbaba, 2018 yılında 813 birey, 2019 yılında ise 903 birey olarak kaydedilmiştir. 2018 yılında en fazla küçük akbaba sayısının gözlemlendiği tarih 144 birey ile 16 Eylül, 2019 yılında en fazla küçük akbaba sayısının gözlemlendiği tarih ise 80 birey ile 10 Eylül olmuştur. 2018 yılında küçük akbaba sayılarında dalgalanma görülürken, 2019 yılında özellikle Eylül ayının ikinci haftasından itibaren küçük akbaba sayısı birbirine yakın değerdedir. Ayrıca 2019 yılında küçük akbaba, 2018 yılına göre sayımın ilk haftasında daha çok sayılmıştır. Bu veri, göçün 2019 yılında erken başladığının bir diğer göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Grafik 2).

Grafik 2. 2018 ve 2019 yıllarında tespit edilen küçük akbaba sayısı

2018 yılında görülüp 2019 yılında görülmeyen 2 tür vardır. Bunlar ala doğan (2) ve küçük kerkenez (2) türleridir. İki türde 2018 yılında ikişer kez gözlemlenmiştir. 2018 yılında görülmeyip 2019 yılında görülen 2 tür vardır. Bunlar ulu doğan (2) ve ak çaylak (1) türleridir.

Tespit edilen 29 türden 7 tanesi önemli kuş alanı kriterini sağlamaktadır (Tablo 2). A4 kriteri dünya nüfusunun yüzde 1'ini, B3a kriteri ise Avrupa nüfusunun yüzde 1'ini sağlaması halinde verilmektedir.

Tür (Türkçe)	Tür (Latince)	Tür (İngilizce)	Sayı (2018)	Sayı (2019)	ÖKA Kriteri
Küçük Orman Kartalı	<i>Clanga pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	37034	45562	A4-B3a
Arı Şahini	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey Buzzard	26863	18667	A4-B3a

Yaz Atmacası	<i>Accipiter brevipes</i>	Levant Sparrowhawk	23369	30157	A4-B3a
Yılan Kartalı	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed SnakeEagle	10853	13121	A4-B3a
Küçük Kartal	<i>Hieraetus pennatus</i>	Booted Eagle	2199	2315	B3a
Kara Çaylak	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	1948	1739	B3a
Küçük Akbaba	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian Vulture	813	903	A4-B3a

Tablo 2. Önemli Kuş Alanı kriterlerini sağlayan türler

4. Değerlendirme ve Öneri

Son iki yılda (2018 ve 2019) yapılan çalışmalar daha kapsamlı şekilde gerçekleştirilmektedir. Özellikle 2019 yılında gerçekleştirilen çalışmaya Avrupa'nın farklı ülkelerinden katılım sağlanmasının yanında, Türkiye'den gelen katılımcı sayısı da azımsanmayacak durumda olmuştur. Gelecek seneler için Türkiye'den gelen katılımcı sayısının artması ve uzman kişilerin yetişmesi gerekmektedir. Türkiye'deki önemli göç darboğazlarından biri olan Adana iline bağlı Ceyhan İlçesi, yerel yönetimin desteğiyle göç çalışmalarına öncü olabilecek potansiyele sahiptir. Önemli Kuş Alanı kriterlerinden bazılarını da sağlamasıyla birlikte bu alanın Önemli Kuş Alanı (ÖKA) olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu özellikleriyle Sarımsazı Yırtıcı Kuş Göçü Sayımı, ulusal ve uluslararası düzeyde uzmanların ilgisini çekecek nitelikte bir etkinliktir.

Göç eden kuşların uçuş yolları boyunca karşılaştıkları çeşitli tehditler arasında elektrik çarpması ve elektrik hatları ile çarpışmalar Akdeniz bölgesinde ölüme neden olan en önemli faktörlerden biridir. Sarımsazı Yırtıcı Kuş Göçü Sayımı verilerinin anlamlı hale gelmesi sonrasında tehditlerin boyutları daha iyi anlaşılır olacaktır.

Tüm verilerin anlamlı halde değerlendirilebilmesi için en az 5 yıl boyunca aynı yöntemin kullanıldığı sayımların yapılması gerekmektedir. 2018 yılında 813 küçük akbaba, 2019 yılında 903 küçük akbaba görülmüştür. Bunun anlamlı bir cevabının olması için 5 yıllık, 10 yıllık ve 15 yıllık değişimin görülmesi gerekmektedir. Diğer türler için de bu değişimin gözlemlenmesi gerekmektedir. Ancak burada önemli olan husus, her sene yapılan çalışmanın belirlenen yöntemle bağlı kalınarak yapılmasının sağlanmasıdır.

Sayım noktalarında belirli dönemlerde yoğun göç yaşanmaktadır. Bu nedenle sayımın kalitesinin iyileştirilmesi ve sağlıklı sayım yapılabilmesi için, bu dönemlerde yoğun göçün yaşandığı sayım noktalarındaki çalışmalara katılan yeterli sayıda gözlemci bulunması çok önemlidir.

Potansiyel ÖKA alanı olarak, bu alandaki araştırma, izleme ve koruma faaliyetlerine yönelik yapılan çalışmaların devamlılığının önemi artmaktadır. Bu dar boğazda göç eden kuşların sayım çalışmalarının ve alandaki riskli gerilim hatları gibi tehditlere yönelik araştırmaların devam etmesi için gereken teknik ve finansal destek kritik bir öneme sahiptir.

5. Kaynak

Oppel, S., Iankov, P., Mumun, S., Gerdzhikov, G., Iliev, M., Isfendiyaroğlu, S., Yenyurt, C. & Tabur, E. 2014. Identification of the best sites around the gulf of Iskenderun, Turkey, for monitoring the autumn migration of Egyptian Vultures *Neophron percnopterus* and other diurnal raptors. Sandgrouse 36: 240-249